TOPLUMSAL BELLEK OLUŞTURMADA HEYKEL SANATI: KAR VE BUZDAN ERZURUM KÜLTÜR SOKAĞI ÖRNEĞİ

Önder YAĞMUR[1]

ÖZ

Kentlerde zaman içinde yaşanan toplumsal olayların ve mekânsal değişimlerin, toplum üzerinde bıraktığı zaman-mekan-anı üçgenindeki izlenimler o kentin veya toplumun belleğini oluşturmaktadır. Geçmişten bugüne, yaşananları belleğinde tutan toplumun bu birikimleri farklı zamanlarda farklı araçlarla farklı mekanlarda yeniden ortaya konmaktadır. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü Erzurum'da gerçekleştirilen 13. Avrupa Gençlik Olimpik Kış Festivali (EYOF 2017) kapsamında geçmişten bugüne toplumun belleğinde yer edinmiş kente dair kültür öğelerini kar ve buz malzemeden yeniden yorumlayarak hem toplumsal belleği organize etmiş hem de bu bellekte yeni bir yer edinmiştir. Bu çalışmada Eyof 2017 Kar ve Buzdan Erzurum Kültür Sokağının toplum belleğine yapmış olduğu kazanım ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kültür, Bellek, Sanat, Heykel

[1]Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü, Erzurum, oyagmur(at)atauni.edu.tr

SCULPTURE FOR SOCIAL MEMORY: AN EXAMPLE OF ICE AND SNOW STREET OF ERZURUM

ABSTRACT

The impression of the time-space-moment triangle that the social events and spatial changes that have lived in the cities over time left on the society constitute the memory of that city or society. This accumulation of the society that keeps the living in its memory from the past to the present is being reappeared in different places with different means at different times. Atatürk University Fine Arts Faculty Sculpture Department Within the scope of the 13th European Youth Olympic Winter Festival (EYOF 2017) held in Erzurum, we have organized social memory by reinterpreting the cultural elements of the city, place. In this study, Eyof 2017 Kar and Buzdan Erzurum Cultural Street has been made to the community memory has been revealed.

Keywords: City, Culture, Memory, Art, Sculpture

Giriş

Günümüzde teknik anlamda, bilgiyi depolayan, saklayan ve geri çağıran dinamik mekanizmalara bellek denilmekte, yalnızca bir kaydetme yöntemi olmayan belleğin bilgi ile olan sürecinin her aşamasında toplumsal, psikolojik ve tarihsel etkilerde söz konusu olmaktadır. Bu etkiler belleğin iki edimi olan hatırlama ve unutmanın kaynağında yer alır. Hatırlama ve unutma edimleri bireyin ya da grubun dolaylı veya dolaysız olarak katıldıkları bir eylemdir. Neyi hatırladığı ya da neyi unuttuğu konusunda belirli ilkelerin var olduğu inancı, antik dönemden beri düşünürlerin belleğe ve onun edimlerine ilgi duymalarına neden olmuştur. İlk önceleri bilgi kuramı olarak felsefenin, daha sonra duyularımızdan gelen izlenimleri ihtiyaç, beklenti ve hedefler doğrultusunda değiştirip, dönüştüren bir psikolojik yaşantı olması nedeni ile psikolojinin ilgisini çekmiştir. Bilgi ve özne ile olan ilişkisi, kültürel ve psikolojik boyutları ile bellek, sanatların biçim ve anlam üretimlerinde tıpkı zaman gibi etkin bir rol oynamaktadır. Farklı yaklaşım ve disiplinlerce ele alınan bellek günümüzde disiplinler arası çalışmaların merkezinde yer almaktadır. Belleğin bu çok boyutluluğu sınıflandırma ve tanımlama zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Genel olarak kavramın, objektif olayların gerçek dünyası ile sübjektif olayların algılanan dünyası olarak iki farklı açıdan ele alındığı söylenebilir. Belleğin bu iki tür kültürel kullanımı ve bu iki kullanımı arasındaki ilişki felsefi ve epistemolojik tartışmaların kaynağını oluşturur (Kılınçarslan, 2007:1). Teorik gelişim araştırmaları sonucunda "Episodik" ve "Anlamsal" olarak bellek araştırmacılar tarafından ikiye ayırılmıştır (Solso ve diğerleri, 2011:66). Episodik bellek; kişilerin geçmişte olanları hatırlamalarını sağlayan bir nörobiliş bellek sistemidir (Solso ve diğerleri, 2011:67). Bu nedenle belirli bir deneyime ilişkin anılar episodik bellek olayını oluşturur. Bu olaylar genellikle "otobiyografik referans" aracılığıyla depolanır. Episodik bellek değişime duyarlıdır ancak geçmişteki olayları tanımanın temelini oluşturur. Bu anılar özellikle anlamsal bellekte saklanan diğer bilgiye yüklediğimiz formel yapının çoğundan yoksundur.

Kent, Bellek ve Sanat

Anlamsal bellek sözcüklerin, kavramların, kuralların ve soyut düşüncelerin belleğidir ve dilin kullanımı için gereklidir. Anlamsal bellek bir kişinin sahip olduğu zihinsel kavramlar dizinidir. Bu kavramlar düzenlenmiş bilgilerden oluşur. Sözcükler ve diğer semboller, onların anlam ve ima ettikleri, onlar arasındaki ilişkiler ve kurallar, formüller, algoritimler hakkındadır. Kişi sahip olduğu bu kavram, sembol, kural ve ilişkilerle onları manipüle edebilir. Anlamsal bellek uyarımların uygulanabilir özelliklerini kaybetmez, daha ziyade, alınan sinyallerin

bilişsel karşılıklarını kaydeder. Anlamsal ve episodik bellek sadece içerik olarak değil aynı zamanda unutmaya karşı gösterdikleri dayanıklılık bakımından da birbirinden ayrılır. Episodik bellekteki bilgi, yeni bilgi geldiği sürece hızla kaybolur. Geriye getirme süreci episodik belleğe bilgi akışının bir parçasıdır. Hatırlamanız istendiğinde, ilk olarak episodik bellekteki geriye getirme sorunlarına girmeniz gerekir. Episodik bellek sürekli olarak çalışır ve bunun sonucu olarak değişir. Anlamsal bellek ise daha az sıklıkla aktive olur ve zaman içinde oldukça sabit kalır (Gültekin, Coşguner, 2017:1157). Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli bir şekilde zihinde saklama gücü olarak tanımlanan bellek, yaşadığımız şehirlerin değişimi ve gelişimi açısından önemli bir konudur (Demirarslan, Savcın, 2017:122). Nüfusunun büyük bölümünün ekonomik faaliyet alanı olarak ticaret, sanayi, yönetim ve hizmetle ilgili işlerle geçimini sağladığı toplumsal ve kültürel bir örgütlenmenin olduğu yerleşim alanı şeklinde ifade edilen kent, insanların barınmadan, eğlenmeye tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ve sürekli bir toplumsal gelişim gösteren, bütünleşme derecesinin yüksek olduğu (Keleş, 1973:7) yerleşim yeri olarak ve fertler arası ilişkilerde geleneksel ilişkilerden çok rasyonel davranışların ağırlıkta olduğu, günümüze has bir yerleşme biçimi ve topluluk türü olarak tanımlanır (Sencer, 1979:9).

Tüm gelişmiş canlılar gibi kentlerin de bir belleği bulunmaktadır. Bu bellekten yararlanma düzeyi kentlerin gelişim biçimini derinden etkiler. Kentlerin beyni, yani kenti çekip çeviren, ona yön veren çevreler ve karar vericiler zaman zaman kentin belleğine müdahale ederler (URL-1). Kentler yaşayan birer organizma olarak, toplumlara benzer ve onları aşan tarihleriyle barındırdıkları tüm sosyal gruplara, sınıfsal yapılara kendilerinden bir şeyler katarlar. Kentin belleği aynı zamanda toplumun belleğidir. Kentler ve kentliler geçmişten bugüne, yaşanan tüm gelişmeleri belleğinde tutarken; bu birikim de farklı biçimlerde kent mekânına ve kent yaşantısına yansımaktadır. Kentte zaman içindeki toplumsal ve mekânsal değişimin, yaşayanlar üzerinde bıraktığı toplu izlenimler o kentin belleğini oluşturmaktadır. Kentin belleği ya da toplumsal bellek, mekân-zaman-anı-kimlik birlikteliğinden oluşmaktadır (URL-2). Bütünlüğü oluşturan kentsel yapıya bakıldığında gözlenen nesnenin tüm öğeleri arasında algılanan uyum onun güzelliğini yansıtmaktadır. Fiziksel yapı, imajı belirleyen en önemli karakter olmasına rağmen, bu yapıyı oluşturan, dinamik sosyo-kültürel kimlik, kenti bir bütün haline getiren öğedir. Kent bütünü kimliği ile özdeşleşmektedir. Tutum, davranış, gelenek ve göreneklerden, ifade tarzından, değer yargılarından, kurum ve örgütlerden oluşan ve bütün bu faktörlerin zamanla birbirine kaynaşmasıyla meydana gelen sosyo-kültürel kimlik anlamını kentsel mekâna birebir aktarabildiğinde, yaşayan bir kentten bahsedilebilmektedir (Öztürk, 2007:38).

Bilimin ve sanatın birçok disiplininde bellek kavramı üzerine çalışmalar yapılmasının nedenlerini sosyal bilimci Assmann şöyle açıklamaktadır; …birincisi, yeni elektronik medya ile bellek dışı kaydın mümkün olduğu bir çağın içindeyiz; böyle bir gelişim, matbaanın ve ondan önce yazının keşfine eş değerde bir kültürel devrim anlamına geliyor; ikincisi, birinci gelişime bağlı olarak, bugünün kültürünü geçmişin ardıl kültürü olarak kavrayan tutum, yani devrini tamamlamış bir şey olarak tanımlayıp geçmiş kültürü bir hatırlama ve geçmişi anlama çabasını konu eden bir tutum yaygınlaşıyor… Üçüncü nedeni en önemli neden olarak gösteren Assmann şöyle devam etmektedir; …yazılı insanlık tarihinin kaydettiği en ağır felaketlerin ve insanlık suçlarının işlendiği dönemin görgü tanıklığını yapmış bir kuşak artık yaşama veda ediyor…(Assmann, 2001:35). Assmann'ın da vurguladığı gibi bellek kavramının son yıllarda bu kadar gündemde olmasının en önemli nedeni gelişen teknoloji ile birlikte insan belleği dışında kaydedilen belleğin hızla yaygınlaşmasıdır. Eski zamanlarda sadece insan aklının hatırladıkları ölçüsünde bilinen tarih, günümüzde teknolojik gelişmeler ile kayıtlara alınıyor ve arşivleniyor. Kaydedilen bellek ile birlikte geçmiş de gün yüzüne çıkıyor ve hatırlanmaya başlanıyor. Bunun yanı sıra yaşama veda eden kuşağın, yaşadıkları döneme ait önemli olaylara görgü tanıklığı etmeleri ve eğer bu bilgilerin kaydedilmezse bir döneme ait felaketlerin ve insanlık suçlarının yok olacağı, bilinmeyeceği endişesidir.

İnsan çevresine sanat aracılığıyla baktığında gerçekliğin farkına varacak ve nasıl bir çevrede yaşadığını, yaşamını nelerin çevrelediğini algılayacaktır. Sanatçı, içinde yer alan duyarlılığı sayesinde çevresi ile yaşam arasında bağ kurarak kendisinde var olan estetiği de sanat yoluyla dışa yansıtacaktır. Kentler de daimî devingenlikleriyle sanatçıyı kışkırtır ve üretimlerine sonsuz kaynak oluştururlar. Toplumları çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıran kültürel gelişmenin kaynağı olan kentlerin, çeşitli ögelerden oluşan birikimleri vardır. Bu birikimler kentin içinde bulunduğu doğal çevre ile etkileşimi sonucu başlamış, kültürel birikim ile şekillenmiştir. Buna bağlı olarak kentlerin de kendine özgü bir kültürü olduğu söylenebilir (Koçak, 2011:261).

Bir kenti oluşturan öğelerin bütünü, kentsel dokuyu oluşturmaktadır. Kentsel dokuyu oluşturan elemanların mekân, form, renk, ışık, su, doğa gibi etmenlerden oluştuğu ve bu birleşim sonucu kentin fiziki yapısının şekillendiği görülmektedir. İnsan öğesi de bu birleşimle birlikte kentin ana eksenini oluşturmaktadır. Bütün bu etmenler sanatın terminolojisi ile yakın bir ilişki içindedir. Bu durum kentsel mekanların bir sanat yaratması olarak ele alınmasını olanaklı kılmaktadır. Bu toplumda var olan çağdaş sanatçı olumlu ya da olumsuz anlamda etkilendiği kent yaşamına dair yepyeni anlatım biçimleri geliştirmekte, bunun yanı sıra kentte

yerlerini korumakta olan imgesel değerlerin ileriki nesillere aktarılmasında yeni yorumlamalar getirmektedir. Bu bağlamda yaptığı sanatsal etkinliklerle de kentsel yaşamı ve kentliyi etkileme sorumluluğunu yerine getirmeye de devam etmektedir (Altıntaş, Eliri, 2012; 64).

Sanat literatüründe; resim, heykel ve mimarlık sanatları insanlık tarihi ile başa baş gider. Örneğin; insanın mekân oluşturma isteği aslında kendini koruma ve güvenli bir yere sığınma içtepisidir. Mağara resimleri insanın sığındığı mekânda yaşadığı olaylardan kesitleri yansıttığı yaşam alanıdır. Bu mekânda çizdiği hayvan resimlerinin nedeni ise estetik kaygılarla değil, kendisini çevreleyen yaşam koşullarını ve korkmasına rağmen peşinden koşup, öldürüp, yediği hayvanın hayatta kalmasının nedeni olmasıydı (Uysal, 2016:37). Geçmiş, bugün ve gelecek birbiri içine geçen insanlığın hikâyesidir. Dünyayı ve insanı anlama-anlamlandırma-tamamlama çabası bir bütündür ve insanın değişim sürecini yansıtır. İnsanlık tarihini yeniden örmeye devam edecek (Borges, 1990:69) geçmişin bilinmesi geleceği sunacaktır. Bugünün anlamı ise, geçmişi ve geleceği içinde barındıran düşünüyor olduklarımızdadır. Baudelaire'in dediği gibi, her çağın kendi tavrı, kendi bakışı ve duruşu vardır (Antmen, 2010:18). İnsanın düşünceleri yaşadığı çağın algılanmasına göre değişmekte ama insanın yaratıcı düşünceleri de o çağı değiştirebilme gücündedir (Uysal, 2016:37). İnsan doğada gördüğü biçimleri kendi beyninde yeniden oluşturarak düşüncelerini biçimlendirip, geliştirir. Biçim, düşünceyi, duyguyu ve maddeyi bir etkinlik içinde birleştiren yapılanmış bir nesnedir (Eco, 1992:206-207). Gözlemleme yetisi, olaylar arasında ilişkiler kurması, nesne ve olayların beyninde yeniden canlanması, var olan biçimleri kavramasına ve onlara eklenen yeni biçimler ile anlamlar oluşturmasına neden olur. İnsanın akıl ve sezgileri geliştikçe sanat da gelişir, değişir ve biçimlerin evrimi bilimsel kavramların evrimiyle koşut gider (Eco, 1992:117-118).

Sanat insanın yarattığı bir devamlılıktır. Heykel de görsel düşünmenin ifadesidir. Görsel algı, niteliklerin, nesnelerin, olayların imgelerini sağlayarak kavram oluşumuna zemin hazırlar (Arnheim, 2012:326). İnsanlık tarihi boyunca sanatçılar, heykelin üretken dilini kullanarak söz söylemişler ve bilgi vermişlerdir. Sanatın içinde var olan bilgi aynı zamanda bilimsel bilginin temelidir. Heykelin göstergeleri sayesinde insan, kendini ve dünyayı tamamlamıştır. Bu görsel dil içerik ve biçim arasındaki bağlantıların kurularak yeni bir gerçekliğin sunulmasına araçtır. Yaratılan gerçeklik ise bir öncekini içinde barındırarak insana ait düşünceleri yansıtan üç boyutlu değerler bütünüdür. Bu değerler bütünlüğü ise heykel sanatını oluşturur. İnsanlığın taşıyıcılarından olan heykel, aynı zamanda düşünce üretim sürecinin yaşam alanıdır. Üretken düşünmenin sonucu da sanatsal biçimi doğurur (Uysal, 2016:37).

Heykelin biçimsel problemleri arasında; ritim, oran-orantı, yön, denge, hareket, doluluk-boşluk, form (organik form- inorganik form), kompozisyon, an, bakış, plan (yüzey), doku, düzen, zıtlık, iç bükey, dış bükey, strüktür gibi birçok görsel kavram işin içine girmeye başlar. Bu kavramlardan bazılarını ilk yaratmalarda da görebiliriz. Hatta perspektif bilgisi olmamasına rağmen sanatçının, ön-arka, küçük-büyük, yüzey düzenleme, an, bakış, form, çizgi, oran-orantı gibi sanatın bazı problemlerinin farkında olduğu anlaşılmaktadır. Heykelin biçimsel yönü gibi anlamsal yönü de bilgiyi gerektirir. Bu bilgi ise hem aklı hem de sezgiyi içerir. Croce'ye göre bilginin iki biçimi vardır. Bilgi ya sezgisel ya da mantıksaldır ya düş gücü ya da us aracılığıyla elde edilen bilgidir ya bireyselin ya da tümelin bilgisidir; kısacası ya imgeler ya da kavramlar üretecidir (Cömert, 2007:27).

Kar ve Buzdan Erzurum Kültür Sokağı

İnsan toplumsal bir varlıktır ve sanat insan için toplumsal bir bellek oluşturur. Bugün insanlığın geçmişini araştırırken başvurabileceğimiz temel veriler onların fizik ya da matematik bilgileri değil, sanat ve kültürel yapılarıdır. Bu araçlardan en eski olanlar da resim, heykel ve mimarlık sanatlarıdır. Heykel içerik ve biçimsel yönü ile insanlığın entelektüel yanıdır, heykel sanatını ve kültürünü oluşturur. İlk yapılan heykeller simgesel anlatım yolları için önemli bir araç olmuştur. Simgelerle düşünmek ve bunları nakledebilmek insana özgü bir bilgi akışıdır. Düşünsel ve duygusal etkinliğin sanatsal üretime dönüşme an'ıdır heykel (Uysal, 2016:37).

Erzurum'da gerçekleştirilen 13. Avrupa Gençlik Olimpik Kış Festivali (EYOF 2017) için Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel bölümünce oluşturulan ve içerisinde kentin kardan yapılan çeşitli tarihi yapılarının yer aldığı "EYOF Kültür Sokağı" kentin tarihi yapılarından olan Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi, Taşhan, Erzurum Kalesi, Lala Paşa ve Bakırcılar Camisi, kentin tarihi evleri ve figürleri kardan yapılırken, 3 boyutlu oluşturulan yapıların yanı sıra yine kentin figürleri arasında yer alan semaver, atlama kuleleri, yapılar ve kayakçıların heykelleri de buzdan inşa edildi. Atatürk Üniversitesi kampüsündeki Gençlik ve Bilim Anıtı'nın arkasındaki meydana dökülen 100 kamyon karın yanı sıra, Palandöken Kayak Merkezi'nden getirilen suni kar yapma makinesi ile kar üretilmiştir. Yaklaşık 500 metrekare alan üzerine kurulan kültür sokağında 32 kişi vardiyalı olarak saat 09.00 – 23.00 arası çalışarak Eyof 2017 Erzurum Kültür Sokağı kar heykel projesini tamamlamıştır. Proje tamamlanırken heykel sanatı ile ortaya konulan çalışmalarla kentsel toplumsal bellek yeniden ele alınarak geçmiş ve günümüz bağlantısı gerek sosyal medyadan katılımla gerekse mekânda bulunarak onlardan pay almak suretiyle önceden kazanılmış olan bilgilerin anımsanmasıyla bir keşif sağlanmıştır (Resim 1).

Resim 1. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı

Anımsama aslında var olan bilginin bilinç düzeyine çıkması olarak tanımlanmıştır. Bu durumda hiçbir zaman kaybolmayan belleğimizde duran bir gerçeklikten söz edilebilir. Platon'un felsefesinde "belleği eğitmeye dönük bir teknik değildir, bilinen şey, olgu ya da yerleri anımsamak için kullanılan bir teknik değildir. Daha ziyade, bir tür zihinsel ebelik olarak kabul edilebilecek, anlamlı sorular sorup yanıtlar bulmayı sağlayan (Çağla, 2007;219) diyalektiği kültür sokağına gelen izleyiciler zihinlerinde var olan bilgileri bilinç düzeyine çıkararak gördükleri nesnelerin gerçek görüntülerini anımsamış ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır (Resim 2).

Resim 2. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı izleyici diyalektiği

Aslında toplum ile bellek iki farklı ve bir araya getirilemez alan gibi görülmekte toplumun bir belleğe sahipmiş gibi gösterilmesi absürd olarak algılanabilmektedir. Çünkü hiçbir topluma ait somut bir bellekten söz etmek mümkün değilse de bu iki kavramı bir arada tutan en önemli kavramın kültür olduğu kabul görmektedir. Özellikle toplumsal bellek, kültürel bir olgunun etrafında yer

almakta, kültürel bir olgunun etrafında şekillenmekte, aynı zamanda tarihsel bir sürecin de parçası olarak oluşmaktadır. Tarih boyunca geçmişten getirdiğimiz gelenekler, acılar, üzüntüler, sevinçler, direnişler, inançlar, algılar ve düşünceler toplumsal belleğin meydana gelmesinde önemli birimler olmaktadır (Grainge, 2003:1). Bu bağlamda geçmişin güncelliğini somutlaştırabilen heykel sanatı, modern kültürel yaşamda belleğin arabuluculuğunu üstlenmiş durumdadır. Öznenin algılayabilmesi için öncelikle bir nesneye ihtiyacı vardır. Algının kaynağı geçmişte kalan bir nesne ya da şeydir. Özne bu nesne ya da şeyi imaj ya da görüntü formunda da hatırlasa, bir nedensellik mantığı içinde o şeye gönderme yapar (Resim 3). Bu bağlamda bellek geçmişle günümüz arasında bir köprü kurmaktadır (Kula ve Koluaçık, 2016:387-387). Geçmişten şimdiye bir akışı kesintiye uğratarak dondurulan an, nesnenin biçiminde sabitlenir. Ama geçmişin bilgisi hem nesnede hem de şimdi onu alımlayan da karşılıklı olarak kurulur. Geçmiş ile şimdi arasındaki bu türden gruplaşmalar Benjamin'de "diyalektik görüntüler" olarak adlandırılır. (Benjamin, 2004:32). Buz malzemeden yapılan tabak, şeker ve kaşığıyla birlikte çay bardağı, yine buz malzemeden yapılan kadınların kullanmış olduğu nalın ve çift sürmek için kullanılan öküz arabası ve öküz boynuzu formlarında ki çalışmalarda bölge kültürünün geçmişten kalan belleğini görselleştirmektedir.

Resim 3. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı kültür olgularının buzdan yorumları

20. yüzyılın bellek çalışmalarındaki en önemli düşünürlerinden Halbwachs toplumsal bellek kavramını, zamana ve mekâna bağlamıştır. Ortak belleğin bireylere somut bir dayanak noktası vermesi, hatırlanan içeriklerin ya çok eski zamanlarda yaşanmaları ya da olağanüstü olaylarla bağlantıları ile veya hatırlamanın periyodik ritmi sayesinde zamansallık kazanmaktadır (Resim 4). Hatıralar aynı şekilde yaşanan bir mekâna dayanmaktadır (Assmann, 2001;42). Kar malzemeden yapılan

dibek formunda kar heykel çalışmasını gören orta üst yaş grubunda yer alan izleyiciler anımsamalarını hem tarihsel hem de mekânsal yaparak kar malzemeden yapılan çalışmayı gördüklerinde geçmişte bunlarla neyi nasıl yaptıklarını anımsayıp göstererek toplumsal belleğin ortaya çıkmasında ki zaman ve mekan ilişkisini güçlü bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Resim 4. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı toplumsal belleğin ortaya çıkması

Bilinen ilk tarih felsefecisi Augustinus'ta her bellek tekniğinin ilk aracının mekanlaştırma olduğundan bahsetmekte ve hatırlamanın mekanlaştırarak gerçekleştiğini söylemektedir. Bu nedenle bellek metaforları (Assmann, 2001:213) içinde mekanla ilişkili olanlarının (saraylar, binalar, mağaralar, koridorlar, odalar) bellekte işaretlenip hatırlanması daha kolay olmaktadır. Kardan Erzurum Kültür Sokağına gelen izleyiciler kültür sokağı içerisinde gezinerek belleklerinde işaretlenmiş olan mekanları ve olayları hatırlamayı şimdide mekanlaştırarak alımlar (Resim 5).

Resim 5. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı hatırlamanın mekanlaştırılması

Bergson kendimizi zamanın dışından çok içine oturtmamız gerektiğini düşünmekten ziyade yaşamamız gerektiğini ileri sürer. Bergson felsefesinde zaman ve beden birbirine bağlıdır. Herhangi bir şeyin yaşadığı yerde zaman da kaydedilir (Game, 1998:140- Bergson, 1913:17) diyen Bergson canlılığı ve hareketi bir tek kareye indirgeyen deneyim anlayışına panzehir olarak belleği öne sürer. Bergson'da geçmiş ve şimdi (Özgül, 2007;:9) imgeler aracılığıyla algıyı yorumlayarak tamamlarlar. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı uygulamasına katılan sanatçılar geçmişi şimdide yaşayarak zamana kendi bedenlerini kaydetmişlerdir. Geçmişi şimdide yorumlayarak anı yeniden bellekleştirmişlerdir (Resim 6).

Resim 6. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı zamanın yeniden yaşanması

İstem dışı bellek iki duygulanım iki an arasındaki benzerliği temel alır. İstem dışı bellek bağlamı içselleştirerek şimdiki duygulanımdan ayrılmaz kılar. Deleuze bu durumu istem dışı bellekte temel olan şeyin benzerlik ya da özdeşlik değil

içselleştirilmiş içkin farklılık olarak tanımlar. (Deleuze, 2004:66-67). Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağına gelen 5-12 yaş grubu izleyiciler istem dışı bellek oluşumu durumunda kalmışlardır. İzleyici yaş grubu ilk defa karşılaştığı görsel karşısında kendilerine anlatılan kültürel bilgiyi gördükleriyle duyduklarını benzerlik veya özdeşlik dışında içselleştirme durumunda yoğun duygulanımda bulmuşlardır (Resim 7). Böylece sanat çalışmaları inşa edilmiş görüntüler olarak istemsiz belleğin inşasına ve yeniden hatırlanmalarına deliller vermiştir.

Resim 7. Eyof 2017 Kardan Erzurum Kültür Sokağı istem dışı bellek oluşumu

Sonuç

Yaşanılan coğrafyanın kültürel zenginliklerini bilerek ve yeniyi yadsımadan kültür odakları yaratarak, toplumsal belleği oluşturmak sanatın misyonlarındandır. Sosyal yaşamın devinimiyle yenilenen algılar, karşılaşmalar kamusal alanda sürekli bir diyalektik halindedir. Bu diyalektik heykel sanatına yeni mekanlar düşünülmesinde önemli bir etken olmaktadır. Toplum geçmişten aldığı bilgi ve birikimlerle mekanı kullanırken, mekan da toplumdaki süregelen değişiklikleri sonraki kuşaklara aktarır. Bu karşılıklı etkileşim boyunca mekân ve bellek birbirlerinden etkilenir ve birbirlerini değiştirirler. Toplumların belleklerinde yer eden değişimler bir yandan da mekânsal olarak kuşaklar arasında sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Böylece tüm kentsel alanlar için yapılacak uygulamalar sadece belleğin canlandırılması için değil yaşayan kuşak ile geçmişin ilişkisinin kurulması ve belleğin gelecek kuşaklara aktarılmasını da sağlayacaktır. Eyof 2017 Kar ve Buzdan Erzurum Kültür Sokağı düzenlemesiyle ortaya çıkan heykel çalışmaları, mekanı sadece estetik objeler değil, birleştirici özelliğiyle, insanların bir araya gelip geçmişle bağ kurmalarına olanak sağlayan, estetik yönü kadar temsil ettiği değer ve simgeler açısından duygusal ve düşünsel olarak da harekete geçirici etkisi olan,

toplumsal bir bellek yaratıp bulunduğu mekanın, kentin kimliğini oluşturan nesnelerdir.

KAYNAKLAR

Altıntaş, O., Eliri, İ. (2012) Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu, İdil, Cilt 1, Sayı 5, 64.

Arnheim, R. (2012) Görsel Düşünme, Çev. Rahmi Öğdül, Metis Yayınları, İstanbul.

Antmen, A. (2010) 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Assmann, J. (2001) Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, Çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bedrettin, C. (2007) Croce'nin Estetiği, De ki Basım Yayın, Ankara.

Benjamin, W. (2004) Pasajlar- Tekniğin Olanakları ile Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı, Çev. Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Bergson, H. (1913) Yaratıcı Tekâmül, Çev. Mustafa Şekip Tunç, Dergâh Yayınları.

Borges, J. L. (1990) Sonsuzluğun Tarihi, Çev. Ayşe Atalay, Düzlem Yayınları, İstanbul.

Çağla, C. (2007) Bellek Üstüne Düşünmek, Yapı Kredi Yayınları Cogito, Sayı 50, 219.

Demirarslan, D., Savcın, B. (2017) 17.-20. Yüzyıl Arası Resim Sanatı Örneklerinde İstanbul Tasvirleri ve Kentsel Bellek, Mimarlık ve Yaşam Dergisi, Cilt: 2, No: 1, 122.

Deleuze, G. (2004) Proust ve Göstergeler, Çev. Ayşe Meral, Kabalcı Yayınevi, 66-67.

Eco, U. (1992) Açık Yapıt, Çev. Yakup Şahan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Game, A. (1998) Toplumsalın Sökümü: Yapıbozumcu Bir Sosyolojiye, Doğru, Çev. Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara.

Grainge, P. (2003) Memory and Popular Film, Manchester University Press.

Gültekin, T., Coşguner, M. (2017) Episodik-Anlamsal Bellek ve Bağ Yöntemi Yaklaşımında Anlamsal Belleğin İz'i, İdil, Cilt 6, Sayı 32, 1157.

Keleş, R. (1973) 100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Gerçek Yayınevi, Ankara.

Kılınçarslan, R. Ö. (2007) Günümüz Sanatında Zaman Ve Bellek Kavramlarının Görsel Açılımları, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Koçak, H. (2011) Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Değişen ve Dönüşen Kentler, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, 261.

Kula, N., Koluaçık, İ. (2016) Sinema ve Toplumsal Bellek: Türk Sinemasında Almanya'ya Dış-Göç Olgusu, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 387.

Öztürk, Ö. (2007) Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri: İzmir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sencer, Y. (1979) Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Solso, R. L., Maclin, M. K., Maclin, O. H. (2011) Bilişsel Psikoloji, Çeviren: Ayşe Ayçiçeği, Kitabevi, İstanbul.

Uysal, H. (2016) Sanat Eğitiminde Yaratıcılık Alanı Olarak Heykel Sanatı Üzerine: Toplumsal Bellek, Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergi; Cilt 8, Sayı 32, 37.

URL-1, Engiz Türksoy, 2006. http://v3.arkitera.com/h9754-kentin-bellegi.html (Erişim tarihi:11.4.2017).

URL-2,http://21inciyuzyilicinplanlama.org/wp-content/uploads/2016/08/Perihan-Kiper-02.06.2016.pdf (Erişim tarihi: 11.4.2017).